

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2018

Martin Pospíšil

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Transformace armádně-civilních vztahů Turecké
republiky v letech 1990-2016**

Bakalářská práce

Autor práce: Martin Pospíšil

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Emil Aslan Souleimanov, Ph.D.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Martin Pospíšil

Bibliografický záznam

POSPÍŠIL, Martin. Transformace armádně-civilních vztahů Turecké republiky v letech 1990-2016. Praha, 2018. 32 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Emil Aslan Souleimanov, Ph.D.

Rozsah práce: 62 816 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje ověření možnosti aplikace teorie armádně-civilních vztahů formulované Paulem Stanilandem na prostředí Turecké republiky v letech 1990-2016. Analýzou jednotlivých faktorů definovaných teorií se snaží nalézt odpověď na otázku, zda tento teoretický rámec dokáže vysvětlit radikální změnu vztahu armády a civilní vlády, která se v zemi odehrála pod vedením Recepta Tayyipa Erdogana. Práce po nastínění teoretického rámce postupně analyzuje míru přítomnosti vnitřních a vnějších bezpečnostních hrozeb, politické institucionalizace a legitimacy civilní vlády. V závěru shrnuje nejdůležitější rozdíly mezi lety 1997 a 2016, které lze pozorovat především v oblasti interních bezpečnostních složek a důvěry občanů v demokratický systém.

Abstract

This bachelor thesis examines the possibility of application of the civil-military relations theory formulated by Paul Staniland on the environment of the Republic of Turkey in the 1990-2016 period. By analyzing each factor formulated by the theory, the thesis tries to answer a question whether this theoretical framework can explain the radical change of the civil-military relations, that Turkey underwent under the leadership of Recep Tayyip Erdogan. After the first part where the applied theory is described, the text is focused on the perceived threat environment, level of political institutionalization and the level of civilian government legitimacy. In the last part the most significant changes between years 1997 and 2016 are described and a conclusion is made, that the strengthening of internal security forces and rise of civilian government legitimacy played the most significant role in the transformation.

Klíčová slova

Turecko, civilně-armádní vztahy, sekularizace

Keywords

Turkey, civil-military relations, secularization

Title/název práce

Transformation of civil-military relations in Turkey during 1990-2016 period

Obsah	
Úvod	1
1. Stanilandova teorie armádně-civilních vztahů	2
1.1. Přítomnost vnitřních a vnějších hrozeb	2
1.2. Politická institucionalizace	3
1.3. Legitimita civilní vlády	3
1.4. Kombinovaný přístup	3
2. Turecko v letech 1990-2016	4
2.1. Přítomnost vnitřních a vnějších hrozeb	7
2.1.1. Vnější hrozby	7
2.1.2. Hrozby vnitřního charakteru	10
2.2. Legitimita civilní vlády	12
2.3. Politická institucionalizace	15
Závěry	17
Shrnutí	19
Summary	19
Použitá Literatura	20
Seznam příloh	23
Přílohy	24

Úvod

Turecká armáda zastávala v historii této země vždy zvláštní postavení, skrze které opakovaně zasahovala do politického dění v zemi. V průběhu 20. století se jasně ukázalo, že tureckou politickou i společenskou situací nelze úspěšně analyzovat a předpovídat její další směřování bez vyhodnocení aktuálního stavu místních armádně-civilních vztahů. Ačkoliv se o nalezení vhodného teoretického přístupu v této oblasti pokusilo značné množství akademiků, dle názoru autora práce dosud nebyl dostatečně zpracován takový model, který by na jednu stranu odpovídal specifické turecké konstelaci a na straně druhé umožňoval širší aplikaci a byl tak větším přínosem pro celé odvětví armádně-civilních vztahů. Tato práce si proto klade za cíl posoudit možnost aplikace teorie navržené Paulem Stanilandem v práci *Explaining Civil-Military Relations in Complex Political Environments: India and Pakistan in Comparative Perspective*.¹ Smysl takového postupu by měl být dvojitý. Skrze specifický turecký případ ověřit limity Stanilandem předkládané teorie a zároveň v průběhu zkoumání identifikovat hlavní faktory, které ovlivnily změnu zkoumaného stavu v období před a po poslední úspěšné armádní politické intervenci v roce 1997, do neúspěšného pokusu o puč v roce 2016.

Tato bakalářská práce si na základě této ambice klade tři výzkumné otázky:

1. Odpovídá situace v Turecké republice ve zkoumaných letech některým ze Stanilandem definovaných předpokladů?
2. Došlo mezi lety 1990-2016 podle teoretického rámce k nějakým změnám ve zkoumaných faktorech směrem k větší politické kontrole armády?
3. Je pro úspěšnou aplikaci teorie na tureckou realitu nutné rozšířit Stanilandem navržené faktory nebo pod-faktory?

Autorovou hypotézou, se kterou budou závěry práce konfrontovány, je předpoklad, že k největší změně v rámci zkoumaných faktorů došlo v oblasti legitimacy civilní vlády, která zásadní měrou vzrostla díky ekonomickým úspěchům země zaznamenaným v první dekádě 21. století a ekonomická situace země by tak měla být zařazena jako jeden z indikátorů při zkoumání legitimacy vlády.

Z hlediska zdrojů se práce bude opírat především o anglo-jazyčné odborné články. Ty budou využity zejména v těch částech práce, ve kterých hraje roli historický kontext. V oblasti politické institucionalizace a legitimacy civilní vlády bude práce operovat především s čistými daty. Vzhledem k náročnosti získávání dat přímo od tureckých institucí, jako je Turecký statistický úřad, je jejich zdrojem především databáze Světové banky. V otázkách vnitřní bezpečnosti pak přináší cenné informace Globální databáze terorismu. Jelikož shrnutí hlavních teoretických proudů oboru a relevantní literatury nabízí ve svém textu Paul Staniland, nepovažuje autor této práce za nutné jeho kvalitně zpracovaný přehled replikovat nebo rozporovat. Co se týče literatury zaměřené přímo na případ Turecka, za pozornost stojí zejména práce Özlem Kayhan Pusane s názvem *Turkey's Struggle With The PKK And Civilian Control Over The Turkish Armed Forces*. Na rozdíl od jiných studií se autorka neuchyluje k pouhému popisu historických skutečností, ale vytváří model pro analýzu armádně-civilního vztahu, který ob stojí i tváří v tvář novým skutečnostem. Tato práce přinesla cenné poznatky i pro tento text a je

¹ Staniland, Paul. 2008. "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments: India And Pakistan In Comparative Perspective". *Security Studies* 17 (2): 322-362. doi:10.1080/09636410802099022.

v tureckém kontextu ojedinelá. Vzhledem k tomu, že se tato bakalářská práce částečně věnuje relativně nedávným událostem, je množství další literatury značně omezené.

První část textu bude věnována vysvětlení teoretického přístupu, se kterým Staniland přichází a představení hlavních teoretických proudů oboru, se kterými při jeho formulování pracoval. Druhá část práce se pak bude v jednotlivých podkapitolách věnovat konfrontaci historických skutečností Turecka s jednotlivými teorií určenými faktory. V závěru práce se autor pokusí analyzovat výsledek tohoto zkoumání a formulovat odpovědi na výzkumné otázky.

1. Stanilandova teorie armádně-civilních vztahů

Teorie navržená Paulem Stanilandem je postavena na syntéze dvou přístupů ke zkoumání armádně-civilních vztahů. Jejich pomocí se snaží predikovat, jak silnou kontrolou nad armádou bude disponovat civilní vláda. Zde předpokládá základní čtyři možnosti převzaté z práce Michaela Desche:

1. Civilní vláda disponuje absolutní kontrolou nad armádou.
2. Armáda je schopna do jisté míry vzdorovat civilním institucím a vytvořit si autonomní postavení.
3. Armáda je do značné míry zapojena do politických rozhodovacích procesů.
4. Armáda svrhne civilní politickou reprezentaci a dočasně nebo trvale ji nahradí vojenskou vládou.²

1.1. Přítomnost vnitřních a vnějších hrozeb

Prvním přístupem, který Staniland pro tvorbu svého rámce využívá, jsou teorie založené na přítomnosti vnějších a vnitřních hrozeb státu. Z teorie Michaela Desche podložené argumenty Samuela Huntingtona a Charlese Tillyho Staniland přejímá předpoklad, že hrozby vnějšího charakteru primárně vytvářejí externě orientovanou armádu, která ve snaze dostat svým úkolům při obraně země bude snáze kontrolovatelná civilní vládou. Naopak přítomnost vnitřních hrozeb vytvoří nutnost armády přijímat interně orientované doktríny, což povede k její snaze ovlivnit některá politická rozhodnutí. Podle této teorie tak nejstabilnější kontrolu armády civilními institucemi nalezneme ve státech čelících velkému nebezpečí ze zahraničí, které nejsou vystaveny hrozbám vnitřního charakteru jako je terorismus, existence militantních opozičních uskupení nebo etnické konflikty uvnitř hranic. Sníženou schopností civilních složek kontrolovat armádu budou pravděpodobně disponovat administrativy států čelících interním i externím hrozbám a armádu pretoriánského typu vyznačující se vůlí a potažmo schopností plně konkurovat civilní vládě nalezneme ve státech čelících zásadním interním hrozbám bez přítomnosti hrozeb externích. Základní předpoklady tohoto teoretického proudu tak lze shrnout do následující tabulky.³

	Velká přítomnost vnějších hrozeb	Nízká přítomnost vnějších hrozeb
Velká přítomnost vnitřních hrozeb	Špatné civilně-armádní vztahy	Armáda pretoriánského typu
Nízká přítomnost vnitřních hrozeb	Silná kontrola civilní vlády nad armádou	Smíšené vztahy

² Staniland, "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments ", 324.

³ Ibid, 326-327.

Druhým proudem, na kterém Staniland svou teorii buduje jsou teorie zaměřené na vnitropolitickou konstelaci zkoumaných států. Na jejich základě určuje dva faktory ovlivňující míru kontroly civilních institucí nad armádou.

1.2. Politická institucionalizace

Prvním z vnitropolitických faktorů je ve Stanilandově teorii míra politické institucionalizace. Ačkoliv Staniland uznává, že pole institucí, které hrají v příslušném politickém systému roli je značně široké, jako klíčové pro otázku vývoje armádně-civilních vztahů považuje pouze dvě a věnuje se organizovaným politickým stranám a zejména samostatným interním bezpečnostním složkám. Svou argumentaci staví na předpokladu, že vysoká míra politické institucionalizace odráží armádu od přímé politické intervence, neboť dobře organizované politické strany disponují schopností mobilizovat obyvatelstvo proti akcím armády a silné nearmádní bezpečnostní složky státu jsou schopny armádě v případě potřeby přímo čelit. Pro potřeby své teorie vyhodnocuje míru institucionalizace jako vysokou nebo nízkou a předpokládá, že pokud je vyhodnocena jako vysoká, snižuje motivaci i příležitost armády intervenovat.⁴

1.3. Legitimita civilní vlády

Druhým Stanilandem zkoumaným vnitropolitickým faktorem je míra legitimacy civilní vlády. Ta je definována jako míra, do které civilní obyvatelstvo věří, že je politická reprezentace oprávněna vládnout a její autorita je obyvateli dané země respektována. Staniland ve své práci přiznává, že tato proměnná je obtížně měřitelná a přichází s poměrně vágní definicí jejích podfaktorů. Mezi ty zahrnuje vývoj hodnot volební účasti, mobilizaci občanů na podporu politického režimu nebo proti němu a ochotu nebo neochotu národních elit s režimem spolupracovat. Staniland předpokládá, že pokud je civilní vláda považována většinou obyvatelstva za legitimní, dochází ke snížení ochoty armády převzít politickou moc, neboť jí hrozí přímý občanský odpor při samotném procesu přebírání moci, stejně jako její nerespektování obyvatelstvem při jejím faktickém výkonu. Pro potřeby svého modelu Staniland vyhodnocuje míru legitimacy vlády opět pouze na dvoubodové škále jako nízkou nebo vysokou.⁵

1.4. Kombinovaný přístup

Inovativnost Stanilandova přístupu spočívá v tom, že zatímco většina ostatních autorů se věnuje detailně pouze jednomu zvolenému aspektu, tento model poukazuje na jejich propojení a vzájemné vyvažování a vytváří tak komplexnější přístup s možností širší aplikace. Staniland totiž upozorňuje, že ačkoliv je prostředí hrozeb vnímaných armádou dobrým výchozím bodem, bez přihlédnutí k vnitropolitickým okolnostem může vést k mylným závěrům. Takovým příkladem může být situace, kdy je stát čelící externí hrozbě zmítán vnitropolitickou nestabilitou a chod země je v ohrožení. V takovém případě může armáda považovat za jediné východisko intervenovat do politického systému tak, aby zajistila svou kapacitu efektivně čelit externímu nepříteli. V takové situaci o dalším vývoji rozhodne, zda jsou civilní instituce natolik silné, aby armádu udržely pod kontrolou.⁶ Kombinací těchto

⁴ Staniland, "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments ", 335-336.

⁵ Ibid, 334-335.

⁶ Ibid, 329-332.

proměnných tak Staniland vytvořil 12 předpokladů o podobě armádně-civilních vztahů zkoumaného státu (Tabulka č.2).⁷

Přítomnost hrozeb	Externí bezpečnostní hrozby	Duální bezpečnostní hrozby	Interní bezpečnostní hrozby
Vnitropolitické faktory			
Vysoká míra institucionalizace/ Vysoká úroveň legitimacy	Pevná civilní kontrola armády. Armáda bez motivu a šance k intervenci.	Pevná civilní kontrola armády. Interní hrozba je vyvážena externím nebezpečím a vnitropolitickými faktory.	Pevná civilní kontrola armády. Příležitost k převzetí moci je limitována vnitropolitickými faktory.
Vysoká míra institucionalizace/ Nízká úroveň legitimacy	Armáda držena pod kontrolou ostatními institucemi, zejména politickými stranami a interními bezpečnostními složkami.	Vliv armády v politice se zvyšuje, ale její pozice je vyvažována silou politických uskupení a dalších státních institucí.	Civilní kontrola armády je ohrožena. Armáda a ostatní instituce se spolčují, nebo střetávají.
Nízká míra institucionalizace/ Vysoká úroveň legitimacy	Armáda získává autonomii, ale legitimita civilní vlády ji odrazuje od plného převzetí moci	Vliv armády stoupá na úkor civilistů, ale nedochází k plnému převzetí moci.	Armáda kooptuje vládu ve snaze zajistit vnitřní bezpečnost. Civilní kontrola minimální.
Nízká míra institucionalizace/ Nízká úroveň legitimacy	Civilní kontrola armády je nepravděpodobná. Armáda potřebuje domácí stabilitu pro odvrácení externích hrozeb.	Civilní kontrola je nepravděpodobná. Armáda disponuje motivem i příležitostmi intervenovat.	Armáda přebírá moc ve snaze zajistit vnitřní bezpečnost skrze kontrolu domácí politiky.

Následující kapitola se bude věnovat zkoumání jednotlivých faktorů nejdříve před vojenskou intervencí v roce 1997 a poté před rokem 2016. Na základě Stanilandových kritérií bude určena předpokládaná podoba vztahu mezi vládou a armádou a ta bude poté konfrontována s historickou realitou Turecké republiky.

2. Turecko v letech 1990-2016

Jako prostředí pro uplatnění Stanilandova modelu pro posouzení stavu armádně-civilních vztahů bylo Turecko zvoleno ze dvou důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že zapojení armády do politických procesů má v zemi dlouhou a komplikovanou historii, která, jak už bylo řečeno, předkládá překážky některým klasickým teoriím oboru.⁸ Pokud se tak

⁷ Staniland, "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments ", 339.

⁸ Například vlivný model Samuela Huntingtona, který předpokládá, že kontroly armády lze dosáhnout její profesionalizací a autonomií se v tureckém prostředí ukázal jako neplatný. Na to ve svém textu upozorňuje například Andrew Szarenko. SZARENKO, Andrew A. 2014. "The Soldier And The Turkish State: Toward A General Theory Of Civil-Military Relations". Online. *Perceptions: Journal Of International Affairs* 19 (2): 139-158.

Stanilandův model prokáže jako na Turecko aplikovatelným, bude to pro možnosti jeho širšího použití představovat cennou zkoušku. Druhým důvodem je množství poznatků, které může zkoumání turecké situace přinést, neboť odhalení způsobu, jakým se turecké politické reprezentaci podařilo omezit vliv jedné z nejsilnějších světových armád pretoriánského charakteru může naznačit možnou cestu pro další země.⁹

Dané období je předmětem zájmu, neboť během něj došlo k výrazné transformaci zkoumaného stavu a zvolený časový rámec tak nabízí bohaté prostředí pro aplikaci modelu. Během těchto let došlo ke třem podstatným událostem, kterých lze využít jako faktických svědectví o síle obou aktérů v rámci vztahu. Ačkoliv se tyto klíčové události značně lišily technickým provedením pokusu armády (nebo pouze její části-2016) ovlivnit politickou situaci v zemi, nepředstavuje to dle mínění autora práce pro projekt problém, neboť předmětem teorie je prostředí, které vztah ovlivňuje, nikoliv konkrétní technika armádních postupů. V roce 1997 se po rozpadu vládní koalice vedené premiérkou Çillerovou uskupila nová vláda vítěze voleb, pro-islámské Strany blahobytu (Refah Partisi-RP) vedená Necmettinem Erbakanem. Armáda v tuto chvíli začala podporovat a organizovat mediální kampaň namířenou proti vládě a skrze Národní bezpečnostní radu vnesla požadavky, které vedly k odstoupení vlády. RP byla poté rozpuštěna Ústavním soudem na základě obvinění z nedodržování sekulárního charakteru země a jejím předním představitelům byla na určitou dobu zakázána účast v politice.¹⁰ Takzvaný post-moderní puč tak demonstruje silnou pozici armády v roce 1997, jelikož se jí podařilo bez větších problémů změnit politické vedení země. V roce 2007 byla významnou událostí snaha armády ovlivnit volbu prezidenta země skrze takzvané e-memorandum, kterému bude věnován prostor v další části textu. Pro účely práce je signifikantní fakt, že ačkoliv armáda textem vyjádřila silné znepokojení nad vývojem politické situace, neučinila žádné další kroky k jeho ovlivnění. E-memorandum tak představuje oproti předešlým obdobím posun v chování armády a signalizuje její slábnoucí vliv na politické procesy země. Rok 2016 je jako milník v práci použit, neboť se 15. července tohoto roku pokusila malá skupina uvnitř armády o provedení ozbrojeného puče. Konspirátoři ovšem neměli širší podporu v rámci armády ani ze strany obyvatelstva a puč byl brzy potlačen.¹¹ Ačkoliv všechny okolnosti puče nejsou dosud veřejnosti známy a na oficiální narativ vlády se dle autorova mínění nelze v zájmu zachování objektivitě plně spolehnout, jedná se bezesporu o přelomovou událost.¹² Vývoj situace v zemi, který neúspěšný puč následoval, dokazuje silnou pozici civilní vlády a svědčí o radikální změně zkoumaného vztahu. Období let 1990-2016 je tak pro účely této bakalářské práce vhodným časovým rámcem, neboť nabízí tři příklady viditelné konfrontace armády s civilními složkami, o které se lze při analýze faktické podoby jejich vztahu opřít.

Pro úspěšné pochopení turecké situace je ovšem nejprve nutné identifikovat ideologický rámec, který stojí v pozadí armádních akcí, neboť ten je jedním z hlavních rysů specifické

⁹ O síle turecké armády vypovídá kromě vysokého počtu bojeschopných mužů například Global Firepower index, který ji na svém žebříčku pro rok 2017 řadí na 9. příčku celosvětově.

<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>

¹⁰ Kadercan, Pelin Telseren, and Burak Kadercan. 2016. "The Turkish Military As A Political Actor: Its Rise And Fall". Online. *Middle East Policy* 23 (3): 93-34. doi:10.1111/mepo.12219.

¹¹ "Turkey Timeline: Here's How The Coup Attempt Unfolded: Turkey's President Erdogan Defiant After A Night Of High Drama During Which An Army Faction Tried To Topple Him.". 2016. Online. *Al Jazeera*, June. <https://www.aljazeera.com/news/2016/07/turkey-timeline-coup-attempt-unfolded-160716004455515.html>.

¹² Oficiální turecké zdroje viní z organizace pokusu o puč uskupení kolem Fetullaha Gülena. Události následující jeho potlačení ovšem vyvolávají řadu otázek a mnoho pozorovatelů viní turecké vedení, že pokus o puč využilo k odstranění názorových odpůrců nejen z řad armády a policie, ale i médií, škol a dalších institucí.

turecké konstelace. Zatímco v jiném prostředí záleží nejen na možnostech armády politiku ovlivňovat, ale i na její motivaci pro takové kroky, turecká armáda bude takovou motivaci mít vždy, kdy ve vládě zasedne strana s islamistickými tendencemi, neboť rozdílem je to, že armáda pro své politické kroky bude mít nejen názorové opodstatnění, ale také pocit oprávnění a povinnosti.

Vznik sekulární tradice tureckých ozbrojených složek lze sledovat do hluboké historie Osmanské říše. Vzhledem k rozlehlým územím, které tento obrovský útvar zabíral, byla potřeba silné armády nezbytným požadavkem pro udržení jeho pozice. Poté, co se územní expanze Osmanů zastavila po neúspěchu u Vídně z roku 1683 a následovala série válek, ve kterých tato říše již převážně nebyla schopna vojensky vítězit, začala vyvstávat na povrch potřeba modernizace celé armády, jejích postupů a taktik. První klíčový krok tímto směrem byl učiněn roku 1773 sultánem Mustafou třetím, který představoval zřízení Imperiální akademie námořního inženýrství. V této instituci působila řada západních vojenských školitelů, kteří aplikovali moderní přístup, umožňující odklon od zastaralých tradic osmanského námořnictva.¹³ Po tomto prvním kroku v námořní oblasti začal tento přístup pronikat i do oblasti pozemní armády. Všechny snahy o její modernizaci vyvrcholily za vlády Mahmuda druhého, který vytvořil novou pozemní armádu v západním duchu. Její plné začlenění do bojových složek Osmanské říše ovšem bránili janičáři, kteří byli klíčovou tradiční složkou osmanské armády. Ve snaze o westernizaci osmanských bojových složek a celé společnosti právem spatřovali nebezpečí pro svou další existenci a pro své výsadní společenské postavení a odmítali bojovat po jednom boku s nově vytvořenými oddíly. Tento spor vyvrcholil roku 1826 v přímém vojenském střetu, jehož výsledkem byla porážka tradičních oddílů.¹⁴ Jejich pokořením byla odstraněna poslední překážka pro úplnou modernizaci a westernizaci všech bojových složek osmanské armády. Ta se stala nejprogresivnější institucí celé říše, neboť její výcvik často řízený západními odborníky ji odtrhl od všech starých tradic. Armáda Osmanské říše se tak postupně čím dál tím viditelněji oddělovala od zbytku společnosti, a to i v otázkách náboženských. Armáda na rozdíl od předchozího uspořádání dále zahrnovala všechny části populace z hlediska společenského postavení, etnicity i religiozity jejích členů. Tento vývoj vedl k vytvoření nové společenské skupiny.

Definitivní ustanovení armády jako ochránce sekulárního uspořádání nastalo po vítězné válce za nezávislost země. Vzhledem k tomu, že turecká armáda pod vedením Mustafy Kemala v boji za nezávislost zvítězila, stala se v očích obyvatelstva logicky symbolem nového uspořádání a byla jím považována za jeho přirozeného ochránce. Atatürk v tuto chvíli zvolil značně ambivalentní přístup. Ačkoliv provedl kroky k depolitizaci armády, jako byl zákaz možnosti členů ozbrojených složek zůstat v jejích řadách v případě úspěšné kandidatury do Národního shromáždění a zákaz možnosti utváření vojenských politických uskupení, zároveň jí přiřknul roli ochránce ústavy.¹⁵ Tato role byla v roce 1935 ukotvena do Interního služebního řádu ozbrojených složek článkem 35, na který armádní představitelé později poukazovali během politických intervencí, neboť jim dle jejich výkladu stanovuje povinnost bránit nejen

¹³ "National Defense University-Naval Academy: History". Online.

https://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/01_Sabitler/tarihce/tarihce_en.html.

¹⁴ Ali Arslan. 2006. "A Different Modernization Experience: Turkish Modernization And The Army". Online. *International Journal Of Human Sciences*, Vol 1, Iss 1 (2006) 1 (1): 5-6. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/87/85>.

¹⁵ Kadercan and Kadercan. "The Turkish Military As A Political Actor: Its Rise And Fall", 86.

zemi, ale i její sekulární uspořádání.¹⁶ Tento krok nepůsobil problémy v situaci, kdy vládla Republikánská lidová strana (Cumhuriyet Halk Partisi-CHP) osamoceně. Po roce 1946, kdy İsmet İnönü zavedl multipartajní systém už ovšem bylo zjevné, že sekulární armáda vybudovaná na principech Kemalismu bude v ideologickém rozporu s nábožensky orientovanými politickými stranami a díky své Atatürkem přidělené roli, která byla v mysli vojáků silně zakořeněna, se bude cítit oprávněna proti takovým stranám různými prostředky zasáhnout.

Z hlediska armádně-civilních vztahů tak tímto vývojem vznikla armáda s jasně orientovanou politickou doktrínou a úkolem danou podobu státního zřízení ochraňovat. Pro potřeby budoucího zkoumání civilní kontroly armády v Turecku bude jistě nutné analyzovat, do jaké míry se vládě AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) podaří ovlivnit ideový rámec armády. Tato práce ovšem předpokládá, že ve zkoumaných letech armáda stále operovala se snahou zabránit islamizaci politického uspořádání země. Jelikož Staniland ve své práci uvádí, že při zkoumání prostředí vnitřních a vnějších hrozeb se snaží nalézt kompromis mezi kulturním a funkcionalistickým přístupem, považuje za vnitřní hrozbu i politický subjekt, který je armádou vnímán jako hrozba pro její vizi politického uspořádání.¹⁷ Vzhledem k nastíněnému ideovému rámci armády budou proto v následující kapitole do zkoumání míry přítomnosti vnitřních hrozeb zahrnuty i tendence politických stran prosazovat nábožensky orientovanou politiku.

2.1. Přítomnost vnitřních a vnějších hrozeb

Teorie hrozeb je beze sporu jedním z hlavních přístupů v oblasti civilně-armádních vztahů. V tureckém kontextu je zejména Deschův model často citován, neboť mnoho autorů považuje za hlavní faktor ovlivňující zkoumaný vztah boj turecké armády se Stranou kurdských pracujících (Partiya Karkerên Kurdistan-PKK). Ačkoliv tento dodnes přetrvávající etnický konflikt beze sporu měl velký vliv na vývoj politické situace v zemi, historická zkušenost ukazuje, že pomocí vnitropolitických opatření lze kontrolovat i armádu, která je značně angažována v otázkách vnitřní bezpečnosti. Na tuto skutečnost upozorňuje ve svém textu Kayhane Pusane. Jako příklad uvádí období vlády premiéra Turguta Özala (1989-1993), kterému se i přes narůstající hrozbu ze strany PKK podařilo udržet kontrolu nad armádou i v oblasti vnitřní bezpečnosti.¹⁸ Dalším příkladem silné pozice civilní vlády tváří v tvář velké přítomnosti interních hrozeb je období vlády Recepta Tayyipa Erdoğan, který se po krachu vyjednávání mezi vládou a PKK v roce 2011 musel dále potýkat s rostoucí aktivitou této skupiny. Staniland ve své práci rovněž upozorňuje na množství států, ve kterých stav civilně-armádních vztahů předpokladům tohoto přístupu neodpovídá a využívá jej tak pouze pro stanovení základního prostředí, ve kterém se stav vyvíjí.¹⁹

2.1.1. Vnější hrozby

Turecko zaujímá unikátní geografickou pozici, která přináší mnoho strategických výhod, ale na druhou stranu vytváří množství bezpečnostních hrozeb. Jak ve svém textu upozorňuje Ian Lesser: „obecný stav nestability a nejistoty panující ve státech sousedících

¹⁶ Hale, William. 2011. "The Turkish Republic And Its Army, 1923–1960". Online. *Turkish Studies* 12 (2): 195-196. doi:10.1080/14683849.2011.572628.

¹⁷ Staniland, "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments ", 333.

¹⁸ Kayhan Pusane, Özlem. 2016. "Turkey'S Struggle With The Pkk And Civilian Control Over The Turkish Armed Forces". Online. *Conflict, Security & Development* 16 (3): 269-273. doi:10.1080/14678802.2016.1179446.

¹⁹ Staniland, "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments ", 329-332.

s Tureckem vede turecké představitele k tomu, aby si od svých sousedů drželi odstup“.²⁰ Stejně tak na nestabilitu regionu upozorňuje Gregory Gause, když píše: „pokud je na světě jedna oblast, kde jsou obavy, že vojenská síla souseda by mohla být použita proti některému státu vysoké, jedná se o blízký východ.“²¹ Turecké vztahy se státy blízkého východu byly ovšem vždy ovlivněny i rozdíly v mentalitě společnosti a jejího uspořádání, neboť sekulární demokratická povaha státu, který se dlouhodobě pokoušel o modernizaci a westernizaci činila zemi regionálně odlišnou. K odlišení Turecka na mapě regionu přispívá i jeho brzký vstup do NATO. Během Studené války mělo Turecko z hlediska této aliance klíčové postavení v zadržování Sovětského svazu a bylo tak vystaveno vnější hrozbě, která udávala směr jeho zahraniční a bezpečnostní politiky. V devadesátých letech po rozpadu SSR se ovšem bezpečnostní situace výrazně změnila a Turecko začalo v regionu zastávat aktivnější roli, která byla opřena o silnou armádu.

Pokud shrneme vztah Turecka s jeho sousedy v regionu v devadesátých letech, lze vidět, že Turecko mělo problematické vztahy s každým z nich. Ačkoliv vztah s Ruskem se po rozpadu Sovětského svazu zlepšoval hlavně kvůli potřebné ekonomické spolupráci a státy již neměly společnou hranici, první čechenská válka a další aktivity Ruské federace na Kavkaze znamenaly pro Turecko potenciální bezpečnostní hrozbu z hlediska přesunů militantních skupin a zároveň signalizovaly, že Rusko bude Turecku ve vlivu na region aktivně konkurovat. To se také předtím projevilo během války o Náhorní Karabach, kde Turecko podporovalo Ázerbájdžán proti Arménii s podporou Ruska. Tento konflikt vyvolal uzavření hranice s Arménií a zmrazil vztahy obou zemí. Stálým kamenem sváru mezi Tureckem a Arménií je doposud také genocida Arménů osmanským vojskem z roku 1915, jejíž označení za genocidu Turecko trvale odmítá oficiálně uznat. Nejasný vztah mělo Turecko i s dalším silným regionálním hráčem Íránem. Z bezpečnostního hlediska se turečtí analytici obávali Íránského nukleárního programu a programu vývoje balistických raket. Obavy zároveň vyvolávala i možná podpora islamistickým uskupením na území Turecka ze strany této islámské republiky.²² Vztah s Irákem byl pohřben během Války v zálivu, ve které Turecko jednak přispělo k uvalení finančních sankcí na Husajnův režim, ale také zpřístupnilo koaličním jednotkám své vojenské základny pro letecké mise a přesunulo vojenské jednotky k hranicím svého jižního souseda. V letech 1992 a 1997 pak přímo vojensky zasahovalo v severní oblasti Iráku proti ozbrojencům PKK. Tato organizace byla i jednou z hlavních příčin špatných vztahů se syrským režimem. Mezi Ankarou a Damaškem panovala dlouhodobě řada sporů, například v otázce využívání vody z řeky Eufrat. Sýrie ve snaze oslabit Turecko podporovala toto militantní uskupení až do roku 1998, kdy přímá hrozba vojenské intervence ze strany Turecka přinutila syrský režim vykázat ze svého území Abdullaha Ocalana, který byl vůdcem ozbrojenců.²³ Přímý vojenský střet hrozil také Řecku v roce 1996 během incidentu Islet/Kardak, který byl eskalací dlouhodobých sporů obou sousedů. Vojenskou intervencí Turecko hrozilo i Kypru, když v roce 1997 plánoval na svém území umístit rakety S-300 dodané Ruskem.²⁴

²⁰ Ian O. Lesser. 2000. “Turkey In A Changing Security Environment”. Online. *Journal Of International Affairs* 54 (1): 190-191.

²¹ F. Gregory Gause III, “Balancing What? Threat Perception and Alliance Choice in the Gulf,” *Security Studies* 13, no. 2 (Winter 2003-04): 273.

²² Lesser, “Turkey In A Changing Security Environment”, 192.

²³ “A Short History Of Turkish Threats To Invade Syria”. 2015. Online. *Foreign Policy*.

<http://foreignpolicy.com/2015/07/31/a-short-history-of-turkish-threats-to-invade-syria-from-1937-to-1998/>.

²⁴ Lesser, “Turkey In A Changing Security Environment”, 187.

Jelikož cílem této práce není podrobná analýza zahraničních vztahů Turecka, jedná se o pouhý náčrt situace a výčet některých podstatných událostí. Ačkoliv Turecko ve většině případů jednalo z pozice evidentní vojenské převahy a pohybovalo se spíše v roli potencionálního, nebo faktického agresora než napadeného, z předchozího shrnutí je patrné, že se nacházelo ve většinově nepřátelském regionu. Ačkoliv díky svému členství v NATO omezilo Turecko možnost svého přímého napadení ze strany jiného státního celku na faktické minimum, jeho armáda musela být jednak odstrašující silou, aby mohlo Turecko uplatňovat svůj vliv a za druhé musela být připravena reagovat na bezpečnostní hrozby pramenící z nestability v regionu a aktivit militantních skupin.

Na konci devadesátých let začalo docházet k postupnému zlepšování vztahu mezi Tureckem a Řeckem. Tomu napomohly zejména dvě události, které oběma stranám ukázaly potřebu spolupráce. První z nich byla masivní zemětřesení v roce 1999, během kterých vztahy mezi oběma celky pookřály díky humanitární spolupráci. Nejdůležitějším faktorem pro další směřování mezinárodní orientace Turecka bylo ovšem přiznání kandidátského statusu Evropskou unií. Prospekt budoucí spolupráce a partnerství způsobil postupné oteplování vztahů mezi oběma sousedy a orientoval Tureckou republiku směrem k Evropě. Důležitým posunem byla také rostoucí spolupráce v bezpečnostní oblasti s Izraelem.²⁵ Po začátku vlády AKP se turecká zahraniční politika snažila aplikovat princip nulových problémů se sousedy, který slavil v mnoha ohledech úspěch i díky ekonomickým úspěchům země, které posilovaly její význam jako obchodního partnera.²⁶ Razantní změnu zlepšujícího se bezpečnostního prostředí ovšem znamenaly události Arabského jara. Vypuknutí občanské války v Sýrii a rozkvět Islámského státu v Iráku znamenal nový strmý nárůst bezpečnostních hrozeb. Turecko rázem čelilo dalšímu konfliktu s množstvím globálních hráčů přímo na své jižní hranici. To představovalo jednak hrozbu z hlediska vnitřní bezpečnosti, neboť Turecko čelilo obrovskému přílivu uprchlíků z ohrožených oblastí, mezi nimiž se mohla skrývat řada potenciálně nebezpečných osob s cílem proniknout do Evropy, nebo zaútočit přímo na území Turecka. Druhým potenciálním interním nebezpečím bylo ozbrojení kurdských bojovníků a hrozba nárůstu separatistických tendencí členů této etnické menšiny na tureckém území. Z hlediska externích hrozeb je nutné zmínit kromě samotné existence vojenského konfliktu na tureckých hranicích také neshody na mezinárodním poli ohledně dalšího osudu syrského režimu. Jelikož turecká vláda by ráda viděla změnu ve vedení země, sledovala jiné zájmy, než spojenci režimu Rusko a Írán.²⁷ Nejvýznamnější eskalací napětí bylo sestřelení ruského vojenského letounu Tureckem v listopadu 2015. Podle turecké strany letoun narušil vzdušný prostor země a neuposlechl výzvy k jeho opuštění. Ruská strana naopak tvrdila, že letoun nikdy neopustil syrský vzdušný prostor a incident vedl ke krátkodobému vyhrocení vztahů mezi oběma zeměmi.²⁸

Pro účely práce ale ovšem znovu není nutné ani možné komplexně pokrýt dynamické mezinárodní vztahy regionu. Množství bezpečnostních hrozeb je tak značné, že jejich pouhé nastínění je pro potřeby modelu dostatečným. Podstatným závěrem pro další část práce tak je,

²⁵ Lesser, "Turkey In A Changing Security Environment", 191.

²⁶ Kurtulus, Begum. 2015. "Turkish Foreign Policy Discourse In The 2000S: "The New Turkey"". Online. 6. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/724d6e2c-eb4b-40cf-83e9-94de944e3ff0.pdf>.

²⁷ "Turkey's Erdogan Calls Syria's Assad A Terrorist, Says Impossible To Continue With Him". 2017. Online. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey/turkeys-erdogan-calls-syrias-assad-a-terrorist-says-impossible-to-continue-with-him-idUSKBN1EL0W5>.

²⁸ "Turkey's Downing Of Russian Warplane". 2015. Online. BBC. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581>.

že před rokem 1997 i rokem 2016 lze na Stanilandově škále vyhodnotit míru přítomnosti externích hrozeb v obou případech jako vysokou.

2.1.2. Hrozby vnitřního charakteru

Otázce vnitřní bezpečnosti Turecka v moderní historii vždy dominovala kurdská otázka. Od roku 1984, kdy PKK zahájila gerilovou válku na jihovýchodě země hrál tento konflikt se střídavou intenzitou tak důležitou roli ve vnitropolitickém dění země, že je, jak už bylo zmíněno, mnoha autory považován za klíčový faktor v otázkách tureckých civilně-armádních vztahů. Rozsah konfliktu lze demonstrovat počtem obětí na životech. Ačkoliv odhady obou stran i nezávislých mezinárodních organizací se vzhledem ke špatné dostupnosti dat značně liší, konflikt si od roku 1984 dosud pravděpodobně vyžádal třicet až čtyřicet tisíc obětí.²⁹ Na přiložených grafech č.1 a č.2 lze vidět, že ačkoliv se v posledních letech zvýšila na tureckém území teroristická aktivita ostatních skupin, zejména pak Islámského státu, PKK stála za většinou teroristických útoků a měla lví podíl na celkovém množství obětí.³⁰

Pro vývoj vztahu armády a civilní vlády v kontextu hrozeb ze strany PKK v letech vedoucích k post-modernímu vojenskému puči v roce 1997 bylo klíčové období vlády premiérky Cansu Ciller v letech 1993-1996. Jak upozorňuje Kayhan Pussane:, Ačkoliv hrozba ze strany PKK stabilně od 80. let rostla a dosáhla svého vrcholu po Válce v zálivu v roce 1991, teprve během premiérství Ciller v roce 1993 získala armáda bílý šek v oblasti vnitřní bezpečnosti. Během její vlády se zintenzivnily přeshraniční mise, zástupci pro-Kurdské Demokratické strany (Demokrasi Partisi) byli uvězněni kvůli vazbám na PKK a množství evakuací vesnic a dalších porušování lidských práv bezpečnostními složkami znatelně narostlo. Náčelník generálního štábu Doğan Gures dokonce v některých případech sám přijímal některá rozhodnutí, zahrnující například přesuny jednotek nebo bojových letadel, aniž by o nich předem vládu informoval.³¹ Tento stav byl zapříčiněn slabou pozicí premiérky, která ačkoliv disponovala většinou v Národním shromáždění, postrádala autoritu a respekt uvnitř vlastní strany. Ačkoliv bylo politické řešení konfliktu s PKK jednou z jejích priorit, neboť chtěla využít finanční zdroje vynakládané na boj s uskupením k řešení ekonomických obtíží země, její slabá pozice ji donutila na tuto snahu rezignovat. Místo politického řešení přenechala naprosto volnou ruku armádě, čímž si výměnou zajistila její vlivnou podporu.³² Období vlády Cansu Ciller je tak příkladem Deschova předpokladu, neboť v tomto případě přítomnost výrazné hrozby vnitřního charakteru vedla k výraznému oslabení civilní kontroly nad armádou, která svého postavení využívala k ovlivňování politického dění v zemi.

Významnou událostí konfliktu bylo již zmíněné zadržení vůdce PKK Ocalana v roce 1999. Tuto událost následovalo vyhlášení příměří ze strany PKK, během kterého uskupení prošlo několikanásobnou reorganizací se snahou působit legitimními politickými prostředky. Tato cesta ovšem skončila v roce 2004, kdy v organizaci zvítězilo radikální křídlo, které oznámilo ukončení příměří. Ačkoliv množství aktivit PKK po tomto roce znovu vzrostlo, strmý

²⁹ Mandıracı, Berkay. 2016. "Turkey's Pkk Conflict: The Death Toll". Online. *Crisis Group*. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/turkey-s-pkk-conflict-death-toll>.

³⁰ "These Three Charts Will Help You Understand Turkey's Recent Terrorist Attacks". Online. <https://www.pri.org/stories/2016-06-30/these-three-charts-will-help-you-understand-turkeys-recent-terrorist-attacks>.

³¹ Pusane, "Turkey's Struggle With The Pkk And Civilian Control Over The Turkish Armed Forces", 273.

³² Ibid.

nárůst počtu teroristických útoků skupiny nastal znovu po krachu jednání s AKP v červnu 2011. Poslední příměří, kterého bylo dosaženo, potom panovalo v období mezi březnem 2013 a červencem 2015, po jeho kolapsu ovšem dosáhl počet útoků skupiny v tomtéž a následujícím roce nových maxim a intenzita hrozby se vrátila na úroveň začátku devadesátých let. V této době už Turecko muselo čelit i dalším teroristickým uskupením a stalo se tak jednou z terorismem nejvíce ohrožených zemí světa. Podle závěrů Globálního indexu terorismu od roku 2014 strmě narůstal dopad terorismu na tuto zemi, a zatímco v roce 2015 na této škále bylo Turecko 14. nejohroženější zemí světa, v roce následujícím se posunulo dokonce na 9. příčku.³³

Jak už bylo řečeno v úvodu kapitoly, Stanilandův model částečně zahrnuje kulturní přístup ke zkoumání civilně-armádních vztahů tím, že působení politických uskupení prosazujících myšlenky přímo odporující ideologickým představám armády vyhodnocuje jako hrozbu vnitřního charakteru. V tureckém kontextu je tedy třeba věnovat se stranám prosazujícím islamizaci země. Situace po volbách roku 1995 jasně ukazuje, že v tomto období bylo zachování sekulárního charakteru země pro armádu hlavním důvodem pro tlak na odstoupení premiéra Necmettina Erbakana, neboť požadavky formulované Národní bezpečnostní radou byly zaměřeny právě na otázku sekularizace a předchozí vláda jeho nového koaličního partnera byla armádou tolerována.³⁴ Složitější situace ovšem nastala po vítězství AKP ve volbách roku 2002. Ačkoliv AKP byla v mnohých ohledech očividným nástupcem RP, čehož viditelnou demonstrací byl fakt, že její čelní představitelé Abdullah Gul a později Recep Tayyip Erdogan byli bývalými členy zakázané RP, odpor armády vůči tomuto novému uskupení nebyl zdaleka tak přímočarý. Za hlavní příčinu odlišného přístupu ozbrojených složek k oběma uskupením je většinou autorů považován prospekt vstupu Turecka do EU. Tento cíl se zejména v první dekádě 21. století stal nejen hybatelem mnoha institucionálních změn, kterým bude věnován prostor v další části práce, ale představoval především platformu pro toleranci civilní vlády ze strany ozbrojených složek, která změnu umožnila. Armádní představitelé si byli vědomi, že pro úspěšné splnění evropských požadavků se budou nuceni vzdát mnohých výsad, které během předešlých období dosáhli, neboť demilitarizace turecké politiky byla jednou z evropských podmínek. Zároveň tak bylo zřejmé, že jakýkoliv druh zákroku z jejich strany směřujícího k odstranění vlády AKP by ze strany EU vyvolal odmítavou reakci a podstatně ztížil, ne-li znemožnil další jednání. Armáda tak musela na miskách vah poměřit, zda benefity vstupu do EU vyváží její odpor ke straně s náboženskou agendou. Podpora vstupu do EU za cenu značných ústupků zvítězila v armádě ze dvou důvodů. Prvním z nich byla tradiční role armády jako nositele modernizace, kterou ozbrojené složky od ustanovení republiky hrdě zastávaly, neboť se v kontextu turecké společnosti považovaly za její nejprogresivnější složku.³⁵ Navázání užší spolupráce s vyspělými sekulárními evropskými státy tak bylo jejich přirozeným cílem. Druhým důvodem bylo značné množství problémů, se kterými se země potýkala. Od vstupu do EU si armáda slibovala pomoc při řešení kurdské otázky, znovu se zhoršujícího vztahu s Řeckem, ekonomických potíží i hrozby strategické izolace, ke které by přispělo nezačlenění do společné evropské bezpečnostní a obranné politiky. Úspěšný vstup do EU by v konečném důsledku také představoval obranu proti islamizaci

³³ "Global Terrorism Index". Online. <http://globalterrorismindex.org/>.

³⁴ Kadercan and Kadercan. "The Turkish Military As A Political Actor ", 93-94.

³⁵ Hale, "The Turkish Republic And Its Army, 1923-1960", 195.

politického prostoru.³⁶ Z těchto důvodů byla armáda ochotna tolerovat vedení země vládou AKP. O zachování jejího ideologického rámce ovšem svědčí takzvané e-memorandum z roku 2007. Pozice prezidenta republiky byla v Turecku vždy vnímána jako záruka sekulárního uspořádání, čemuž svědčí i skutečnost, že tuto pozici v historii země zastávalo hned šest bývalých generálů nebo důstojníků armády. Když tak na tuto pozici byl AKP podporován Abdullah Gul, známý spojením s politickým islámem, jehož žena nosila zakryté vlasy v duchu muslimské tradice, generální štáb ozbrojených sil umístil na své internetové stránky nesouhlasné vyjádření. Ačkoliv Gul byl prezidentem později stejně zvolen, text tohoto prohlášení dobře demonstruje stálý svazek armády s myšlenkami kemalismu. "Problém, který se objevil během procesu volby prezidenta je zaměřen na otázky sekularismu. Turecké ozbrojené složky jsou současnou situací znepokojeny...turecké ozbrojené složky jsou součástí debaty a jsou absolutním zastáncem sekularismu...(turecké ozbrojené složky) budou zastávat svůj postoj otevřeně a jasně, kdykoliv to bude nutné...turecké ozbrojené složky si zachovávají svoje odhodlání vykonávat své povinnosti pramenící ze zákonů chránit nezměnitelné charakteristiky Turecké republiky. Jejich loajalita k tomuto přesvědčení je absolutní."³⁷

Ačkoliv se armáda vyhýbala přímé konfrontaci s AKP, i v tomto období je patrné, že islamistický charakter strany stále vnímala jako nebezpečí pro další vývoj společnosti. Z hlediska teorie hrozeb bude práce vzhledem k nastíněnému množství vnitřních i vnějších ohrožení země z pohledu armády dále pracovat s předpokladem, že ozbrojené složky v roce 1997 i 2016 operovaly v prostředí duálních bezpečnostních hrozeb. Pro turecký případ ve zkoumaném období jsou tak nadále relevantní předpoklady 5-8. Závěry této kapitoly také ukazují, že pouhá přítomnost vnitřních a vnějších hrozeb nestačí k pochopení rozdílu mezi oběma zkoumanými roky, neboť nevysvětluje, proč armáda roku 1997 dokázala úspěšně donutit vládu k odstoupení, zatímco její pokus roku 2016 byl neúspěšný.

2.2. Legitimita civilní vlády

Legitimita civilní vlády představuje ve Stanilandově modelu vágně definovanou a těžko měřitelnou proměnnou, neboť jako hlavní ukazatel model využívá volební účast. Ta je v případě Turecka nepoužitelným ukazatelem, neboť volební účast je od roku 1983 v zemi povinná a její hodnoty dosahují bez větších výkyvů průměrně vysokých cifer okolo 85 %.³⁸ Specifikem tureckého volebního systému je nepřiměřeně vysoká spodní hranice potřebná pro vstup do Národního shromáždění, která byla rovněž roku 1983 stanovena na 10 %. Cílem jejího zavedení byla snaha omezit počet subjektů v Národním shromáždění, aby vládní kabinet měly stabilnější, snáze udržitelnou podporu a aby došlo ke zpřehlednění politiky.³⁹ Takto vysoká hranice je terčem kritiky z řad opozičních stran i mezinárodních organizací, neboť vede ke krizi reprezentace kvůli vysokým počtům nezastoupených voličů. Poslanecké mandáty jsou v Turecku úspěšným stranám přidělovány na základě D'Hondtovy metody, která ve spojení s takto vysokou volební klauzulí může vést až k extrémním případům jako v roce 2002, kdy AKP, ačkoliv získala 34,28 % hlasů, ovládla 66 % poslaneckých mandátů, neboť 46,33 %

³⁶ Aydınli, Ersel, Nibat Ali Özcan, and Dogan Akyaz. 2006. "The Turkish Military's March Toward Europe". Online. *Foreign Affairs* 85 (1): 77-90.

³⁷ "Excerpts Of Turkish Army Statement". 2007. Online. *BBC*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6602775.stm>.

³⁸ Ačkoliv povinná volba není dle některých zdrojů v Turecku prakticky vynuocována, s jejím zavedením lze pozorovat strmý nárůst volební účasti. Práce tak operuje s předpokladem, že povinný statut volební účast skutečně ovlivňuje.

³⁹ Wuthrich, F. Michael. 2015. *National Elections In Turkey: People, Politics, And The Party System* (New York: Syracuse University Press. 2015), 94-95.

platných hlasů zůstalo bez zastoupení.⁴⁰ Hodnotu volební účasti tak lze jako ukazatel míry legitimacy civilní vlády v tureckém prostředí částečně nahradit právě procentuální hodnotou nezastoupených voličů. Lze totiž předpokládat, že voliči těch stran, které volební klauzuli jen těsně nepřekročily, se musí její nepřiměřenou výší cítit poškozeni a nebudou považovat systém, ve kterém kvůli kontroverznímu volebnímu pravidlu nejsou politicky zastoupeni za plně legitimní.

Turecká demokracie byla po zavedení multipartajního systému vždy velice křehká. Stejně jako systémy v dalších státech blízkého východu trpělo Turecko rozdělením společnosti na základě etnických a náboženských neshod, které značně komplikovaly demokratický proces. K těm se v 70. a 80. letech ovšem přidaly ještě střety mezi extrémní levicí a pravicí a opakující se ekonomické problémy. Výsledkem bylo silně nestabilní prostředí, s jehož kontrolou měly často křehké vládní kabinetů zásadní problémy. Důvěra obyvatelstva v obtížně se rozvíjející demokratické instituce tak byla tradičně nízká a armádní intervence byly vnímány jako přirozený nástroj ke stabilizaci země, což dokresluje dlouhodobé vedení ozbrojených složek na žebříčkách důvěryhodnosti státních institucí.

Ačkoliv v roce 1997 uběhlo již 14 let od předání kontroly země od armády civilistům, což představovalo delší období od poslední armádní intervence než v předchozích dvou dekádách a civilní instituce tak měly k dispozici delší čas pro své etablování, vláda premiéra Erbakana se o podporu obyvatelstva opřít nemohla. Přestože se RP stala vítězem voleb, získala 21,38 % hlasů, což vzhledem k tomu, že společnost polarizovala svým otevřeně náboženským charakterem nelze považovat za dostatečně silný mandát.⁴¹ Silná mediální kampaň nastartovaná armádou, která stále měla velkou důvěru veřejnosti, pak jejímu přijetí obyvatelstvem dále uškodila. Rovněž počet nezastoupených voličů vzrostl po volbách roku 1995 z předchozích 0,5 % na 14,45 %.⁴² Ačkoliv takové číslo není v tureckém prostředí nijak výjimečné, stále představuje velký skok oproti předchozím volbám. Těsně pod 10 % hranicí skončila ve volbách Nacionalistická strana (Milliyetçi Hareket Partisi-MHP), která byla založena Alparslanem Türkešem poté, co považoval politiku Republikánské lidové strany (Cumhuriyet Halk Partisi-CHP) za příliš vzdálenou Ataturovým myšlenkám. Až do změny vedení strany po smrti Alparslana Türkeše byla považována za ultrapravicovou nacionalistickou stranu a její voliči tak v tomto období mohli stěží podporovat vládu s otevřeně náboženským charakterem. Druhou stranou, jejíž zisk nestačil k překročení volební klauzule byla se ziskem 4,17 % Lidová demokratická strana (Halkın Demokrasi Partisi-HADEP), která zastávala kurdský nacionalismus. Jelikož RP byla historicky první politickou stranou náboženského charakteru, která v tureckých volbách zvítězila, potřebovala by v křehkém systému turecké demokracie výrazně silnější mandát, aby se mohla o podporu obyvatelstva opřít. Armádou kontrolovaný stát také generoval především sekulárně smýšlející elitu, již si Erbakanova vláda za krátké období svého působení nemohla získat. Z těchto důvodů lze legitimitu vlády v roce 1997 vyhodnotit jako nízkou.

Volební výsledky AKP naopak demonstrují její silnou pozici. Ačkoliv v roce 2002 došlo již ke zmíněné extrémní situaci z hlediska počtu nezastoupených občanů a nepoměru zisku

⁴⁰ "22Nd Term Parliamentary General Elections Results". Online. *Supreme Election Council*. http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/Ingilizce/ElectionResults/2002MV-gumrukdahil_en.pdf

⁴¹ "General Parliamentary Elections Results". Online. *Supreme Election Council*. <http://www.ysk.gov.tr/en/past-elections/1852>.

⁴² *Ibid*.

hlasů AKP ve vztahu k počtu získaných mandátů, což by za normálních okolností pravděpodobně vyvolalo vzhledem k charakteru strany reakci armády, bylo jí zamezeno již popsaným jednáním s EU. AKP tak díky své drtivé většině v Národním shromáždění mohla ve svém prvním vládním období efektivně prosazovat svou politiku, což jí umožnilo svou pozici legitimizovat. Po množství nestabilních kabinetů představovala silná jednotná vláda velký posun, který byl zdůrazněn předcházející ekonomickou krizí. Na tento fakt upozorňují Berna Öney a Torsten J. Selck když píší, že studie o vlivu ekonomiky na volby prokázaly, že turečtí voliči mění své volební preference v závislosti na ekonomickém výkonu země, zejména pak při růstu inflace a nezaměstnanosti. O volbách roku 2002 pak píší, že voliči opustili všechny etablované strany právě proto, že se zdiskreditovaly jednou z nejhorších ekonomických krizí v historii země.⁴³ Úspěchy AKP v ekonomické sféře, kterých bylo dosaženo zejména během prvního funkčního období její vlády, lze v základním měřítku podložit pohledem na rostoucí křivku HDP per capita.⁴⁴ Vládě se také dařilo podpořit nárůst objemu zahraničního obchodu, dlouhodobě snižovat poměr státního dluhu k HDP a usměrnit míru inflace, která od 80. let zaznamenávala prudké výkyvy.⁴⁵ Dalším důležitým indikátorem může být radikálně klesající počet obyvatel žijících pod hranicí chudoby (příloha č.3).⁴⁶ Úspěšné ekonomické reformy tak získaly straně podporu běžného obyvatelstva, ale také ekonomických elit. To se projevilo v dalších volbách roku 2007, když AKP získala o 12,3 % hlasů více než ve volbách předchozích. Zisk 46,58 % hlasů představoval silný mandát, ačkoliv fakticky uskupení ztratilo 23 poslaneckých mandátů, neboť poměr hlasů stran, které nepřekročily volební klauzuli klesl na 18,27 %.⁴⁷ Hodnota propadlých hlasů i nadále klesala na 11,18 % v roce 2011, 3,71 % v červnových volbách 2015 a nakonec dosáhla v opakované volbě listopadu 2015 nejnižší hodnoty od roku 1991, když spadla na úroveň 2,52 %.⁴⁸ Pokud platí předpoklad, že nezastoupení voliči zejména těch stran, které potřebnou hranici jen těsně nepřekročily, se musí cítit touto nepřiměřeně vysokou klauzulí poškozeni a politický systém tak nepovažují za zcela legitimní, přinášejí tyto hodnoty argument pro nárůst legitimacy vlády. Té se rovněž opakovanými soudními procesy podařilo částečně podkopat důvěru obyvatelstva v armádu a do roku 2016 14 let trvající stabilní vládou, jež umožnila částečné zlepšení životních podmínek obyvatelstva upevnit nejen svoji pozici, ale zároveň důvěru v celý demokratický systém. O té svědčí narůstající počet členů politických stran, neboť lze pracovat s předpokladem, že účastníci se občané aktivně demokratického procesu, uznávají tím jeho legitimitu⁴⁹.

⁴³ Öney, Berna, and Torsten J. Selck. 2016. "Exploring The Level Of Party System Institutionalization And Party System Type In Turkey: A Convergence With Established Or New Democracies?". Online. *Turkish Studies* 18 (2): 213. doi:10.1080/14683849.2016.1266446.

⁴⁴ "Gdp Per Capita-Turkey". Online. In *World Bank*.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR>.

⁴⁵ "Inflation, Consumer Prices-Turkey". Online. In *World Bank*.

<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=TR>.

"Central Government Debt, Total (% Of Gdp)-Turkey". Online. In *World Bank*.

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=TR>.

"Turkey Exports". Online. In *Trading Economics*. <https://tradingeconomics.com/turkey/exports>.

⁴⁶ "Poverty Headcount Ratio At National Poverty Lines (% Of Population)-Turkey". Online. In *World Bank*.

<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=TR>.

⁴⁷ "23Rd Term Parliamentary General Elections Results". Online. *Supreme Election Council*.

http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/Ingilizce/ElectionResults/2007MV-gumrukdahil_en.pdf.

⁴⁸ "General Parliamentary Elections Results". Online. *Supreme Election Council*. <http://www.ysk.gov.tr/en/past-elections/1852>.

⁴⁹ Öney and Selck, "Exploring The Level Of Party System Institutionalization And Party System Type In Turkey", 216.

Ačkoliv Staniladův model zahrnuje protivládní protesty jako faktor svědčící proti legitimitě vlády, v tureckém prostředí lze vnímat protesty roku 2013 spíše jako svědectví o polarizaci společnosti a formování občanského aktivismu. Ačkoliv protivládní protesty, které započaly v parku Gezi v Istanbulu původně jako odpor proti developerské zástavbě této plochy nabraly nebývalých rozměrů a vymezovaly se proti narůstajícím autoritářským tendencím premiéra Erdogana, je třeba je vnímat jako protest proti vládní politice, nikoliv jako volání po vojenské intervenci, jelikož jejich cílem bylo ovlivnit politickou situaci demokratickou formou. Protestů se zpočátku účastnila především mladá vzdělanější část populace, která již měla na pozici armády v systému fungování země odlišný pohled než starší část obyvatelstva. Ačkoliv armáda byla před neúspěšným pučem roku 2016 stále nejdůvěryhodnější institucí, zejména pro mladé liberální voliče, kteří Erdoganovy kroky kritizují, již vojenská intervence nebyla legitimním a přijatelným nástrojem pro změnu vedení země. Ačkoliv se tento posun zdá při komplexním pohledu na vývoj turecké společnosti patrným, je třeba uvést, že dosud chybí takové studie, kterými by tvrzení bylo možné empiricky podložit. Pro jeho podporu svědčí fakt, že červencový puč byl přímo potlačen občany, byl odsouzen všemi politickými stranami napříč spektrem a v soukromých rozhovorech ho odsuzují i silní odpůrci Erdoganovy politiky. Závěry jakéhokoliv sociologického šetření ovšem mohou být ovlivněny strachem občanů vyjádřit svobodně svůj názor, neboť v rámci výjimečného stavu v zemi dochází k významnému omezení lidských práv a svobod. Práce proto pro potřeby modelu bude dále předpokládat, že aktivní odpor civilistů proti pučistům a silný volební zisk téměř 50 % hlasů představuje dostatečnou oporu pro vyhodnocení legitimacy civilní vlády v roce 2016 jako vysoké, neboť i v případě neplatnosti předchozího předpokladu by armáda při vykonávání státní moci musela čelit odporu minimálně ze strany 50 % procent občanů a Staniladem popsané náklady na vládnutí by tak byly značně vysoké.

2.3. Politická institucionalizace

Ačkoliv demokratický systém byl už z popsaných důvodů v Turecku vždy poměrně křehký, institucionalizace politických stran byla ve zkoumaném období na relativně vysoké úrovni. Multipartajní systém fungoval v roce 1997 v zemi již skoro 50 let a politická uskupení tak měla dostatečnou historickou zkušenost pro úspěšné formování. Argumentem proti tomuto tvrzení není ani opakované rozpouštění stran Ústavním soudem, neboť ačkoliv dlouhodobé působení stejných stran nepochybně přispívá k jejich efektivnímu fungování, kontinuita byla v tureckém případě zajištěna opakovaným angažováním mnohých politických představitelů ve stranách nových, které často byly následníky zakázaných uskupení. Berna Öney a Torsten J. Selck ve své analýze institucionalizace tureckého systému uvádějí: „V otázce institucionalizace politických stran a celkové úrovni institucionalizace politického systému je Turecko běžně srovnáváno s mnoha novými demokraciemi v regionu Černého moře a jižní Evropy. Není překvapivé, že turecké politické strany jsou vysoce institucionalizované a celková míra institucionalizace politického systému je v tomto srovnání lehce nadprůměrná. Hlavním důvodem tohoto stavu je fakt, že Turecko dokončilo svou demokratickou transformaci již v roce 1950 během druhé demokratizační vlny přechodem k multipartajnímu politickému systému.“⁵⁰

Podstatnější roli v transformaci armádně civilních vztahů hrálo v Turecku znatelné posílení složek vnitřní bezpečnosti a odstranění armádního vlivu v mnohých civilních institucích. V tomto ohledu bylo významnou změnou AKP přesunutí poměru hlasů ve prospěch civilistů v Národní bezpečnostní radě (Milli Güvenlik Kurulu-MGK), jež byla zejména po roce

⁵⁰ Öney and Selck, “Exploring The Level Of Party System Institutionalization And Party System Type In Turkey“, 210.

1983 hlavním nástrojem armádního vlivu a byla často označována za druhý pilíř výkonné moci. V roce 2004 byl poprvé v historii do pozice generálního sekretáře MGK dosazen zástupce civilistů. Po provedených změnách také rozhodnutí MGK již neměla při jednání vlády prioritu a byla omezena možnost rady vyžádat si informace od jakékoliv z civilních institucí. Po tlaku EU bylo odstraněno armádní zastoupení v Radě vyššího vzdělání a v Radě pro dozor nad rádiovým a televizním vysíláním. Omezena byla také působnost vojenských soudů a Ústavní soud byl od roku 2011 oprávněn soudit členy armády včetně jejich nejvyšších představitelů. Civilní složky také mohly kontrolovat finanční hospodaření armády.⁵¹ Vláda AKP roku 2010 také přejala tvorbu Dokumentu národní bezpečnostní politiky, jež byl dříve tvořen armádou. Tento dokument shrnuje vnitřní i vnější bezpečnostní hrozby a je natolik důležitým materiálem, že byl v minulosti někdy označován termínem "tajná ústava". V tomto roce z něj byla odstraněna zmínka o reakčním islámu, jež byl v předchozích verzích uveden jako bezpečnostní hrozba. Ačkoliv organizace snažící se využít náboženství pro vlastní prospěch byly i v novém materiálu uvedeny jako vnitřní bezpečnostní hrozba, reformulování dokumentu symbolizuje posun armádně-civilních vztahů v zemi.⁵²

Posílení interních bezpečnostních složek je možné sledovat ve dvou rovinách. První z nich bylo postupné rozšiřování pravomocí policie. Policisté získali například oprávnění zadržet občana státu bez soudního rozhodnutí na 24 hodin, respektive na 48 v případě masových protestů, provádět libovolně identifikaci osob, vytvořit databázi občanů zahrnující fotografie a otisky prstů a shromažďovat informace o občanech s cílem preemtivně zasahovat proti bezpečnostním hrozbám interního charakteru.⁵³ V otázce vnitřní bezpečnosti tak získala policie toto oprávnění na úkor armády, neboť v roce 2010 byl odstraněn protokol z roku 1997 který právo na shromažďování informací týkajících se vnitřní bezpečnosti přiřkl armádě, která měla v případě nutnosti oprávnění zasáhnout bez předchozího schválení civilních institucí.⁵⁴ Druhou rovinou bylo faktické navýšení kapacit policie. Mezi lety 2004 a 2014 došlo k personálnímu rozšíření jejich řad téměř o 50 %. Na grafu číslo jedna lze vidět strmý nárůst finančních zdrojů přidělených policii a Ministerstvu vnitra, zatímco absolutní hodnota rozpočtu Ministerstva obrany zůstala více méně nezměněna. Úbytek finančních zdrojů přidělených ministerstvu obrany pro rok 2008 lze vnímat také jako reakci vlády na e-memorandum z roku 2007. V roce 2014 rozpočet ministerstva vnitra poprvé překročil rozpočet četnictva, které spadá částečně pod Ministerstvo obrany i Ministerstvo vnitra, je zodpovědné za udržování pořádku v odlehlejších oblastech země, zejména pak na jejím obtížně kontrolovatelném jiho-východě a historicky bylo ovládané armádou. Graf číslo 2 ještě lépe dokresluje vládní priority ve financování bezpečnostních složek. Zatímco v roce 2002 dosahovala hodnota finančních prostředků Ministerstva obrany téměř 12,5 % celkových státních výdajů, v roce 2014 se tento podíl smrsknul na 5,3 %. Oproti tomu finanční prostředky přidělené ministerstvu obrany vzrostly ve stejném období z 0,7 % na 1,7 % celkového státního rozpočtu.⁵⁵

Ačkoliv míru institucionalizace politických stran lze v obou obdobích považovat za shodně vysokou, došlo za vlády AKP k radikálnímu posílení kapacit a pravomocí interních bezpečnostních složek. Pro potřeby Stanilandova modelu tak práce hodnotí celkovou míru institucionalizace sestávající z obou pod-faktorů jako nízkou pro rok 1997 a vysokou v roce

⁵¹ Günlük-Şenesen, Gülay, and Hikmet Kırık. 2016. "The Akp Era: Democratization Or Resecuritization? An Assessment Of The Institutional And Budgetary Reflections". Online. *Research Turkey* 1 (1): 77-78. doi:10.1080/23760818.2015.1099783.

⁵² Gursoy, Yaprak. 2011. "The Impact Of Eu-Driven Reforms On The Political Autonomy Of The Turkish Military". Online. *South European Society* 16 (2): 299. doi:10.1080/13608746.2011.577950.

⁵³ Günlük-Şenesen and Hikmet, "The Akp Era: Democratization Or Resecuritization?", 78-79.

⁵⁴ Gursoy, "The Impact Of Eu-Driven Reforms On The Political Autonomy Of The Turkish Military", 298.

⁵⁵ Günlük-Şenesen and Hikmet, "The Akp Era: Democratization Or Resecuritization?", 80-82.

2016. Pokud vezmeme v úvahu oficiální informace o událostech červencového puče, může jako důkaz zvýšené kapacity interních bezpečnostních složek svědčit fakt, že to byla právě Národní zpravodajská služba (Millî İstihbarat Teşkilatı-MİT), která s předstihem získala informace o chystaném puči, čímž konspirátory přinutila uspíšit zahájení operace, což vedlo k jejímu chaotickému provedení a nezdaru.

Závěry

Po vyhodnocení stavu jednotlivých Stanilandem zkoumaných faktorů pro obě období je nyní možné přiřadit k oběma letům předpokládanou podobu armádně-civilních vztahů. Pro rok 1997 platí, že armáda operovala v citlivém prostředí duálních bezpečnostních hrozeb, ve kterém se civilní vláda nemohla při snaze o její kontrolu opřít o silné instituce, neboť ačkoliv institucionalizace politických stran byla na vysoké úrovni, složky interní bezpečnosti nebyly dostatečně vyvinuté, neboť interní úkoly zastávala zcela autonomně armáda. Rovněž legitimita vlády utvořené prvním vítězem voleb s náboženskou orientací byla na nízké úrovni. Dle Stanilandova modelu tak pro rok 1997 připadá předpoklad číslo 8, který kontrolu civilní vlády nad ozbrojenými složkami považuje za nepravděpodobnou, neboť armáda disponuje motivem i příležitostmi intervenovat. Tento předpoklad naprosto odpovídá historické realitě.

Pro rok 2016 platí rovněž, že armáda operovala v prostředí duálních hrozeb, ke značnému vývoji ovšem došlo na poli institucionalizace, jelikož byly značně posíleny interní bezpečnostní složky a na poli legitimacy, jelikož byla jednak posílena důvěra občanů v demokratický systém a vládnoucí AKP disponovala širokou základnou podporovatelů. Stanilandův model tak na základě tohoto hodnocení faktorů přiřazuje k roku 2016 předpoklad číslo 5, který znamená pevnou kontrolu armády vládou. Tento předpoklad tak rovněž odpovídá historické realitě, neboť ačkoliv se malá skupina vojáků pokusila o provedení puče, neměla podporu uvnitř armády, ani sympatie obyvatelstva a puč tak skončil nezdařen. Na základě těchto závěrů tak lze formulovat kladnou odpověď na první výzkumnou otázku. Realita armádně-civilních vztahů v letech 1997 a 2016 zcela odpovídá předpokladům zkoumaného modelu.

Odpověď na druhou výzkumnou otázku je rovněž kladná, neboť v Turecku prokazatelně došlo k posunu v rámci zkoumaných faktorů směrem k pevnější kontrole armády vládou. Nalezení odpovědi na tuto otázku přináší řadu poznatků o tom, jakými cestami lze pevnější kontroly dosáhnout. Z analýzy vývoje tureckých armádně-civilních vztahů je zřejmé, že klíčovou roli ve zmenšení vlivu armády na politické procesy země mělo shodně s tvrzením některých autorů zabývajících se danou problematikou přiznání kandidátského statusu Turecku ze strany EU. Jak už bylo zmíněno, to umožnilo politické reprezentaci země provést množství reforem, které odstranily vliv armády na fungování mnoha státních institucí, aniž by s ní vláda riskovala střet, jelikož armáda musela v zájmu vstupu do unie s okleštěním svých pravomocí souhlasit. Za pozornost ovšem stojí pragmatičtější postup, který AKP pod vedením Erdogana ve vztahu k armádě zvolila. V prvních letech její vlády můžeme pozorovat, že ve vztahu k ozbrojeným složkám vystupovala na venek s respektem a vyhýbala se takovým krokům, které by vedly ke konfrontaci, jelikož by již nešly obhájit unijním argumentem. Teprve ve druhém volebním období, kdy se AKP již mohla opřít o silný mandát 46,5 % hlasů, prosadila svého kandidáta na pozici prezidenta a armáda již nedisponovala tak rozsáhlými pravomocemi, začala vláda volit více konfrontační politiku. Povolením možnosti soudit členy armády před civilními soudy, které se dle kritiky opozice snažila vláda ovlivňovat, otevřela cestu ke zhoršování obrazu ozbrojených složek v očích obyvatelstva. Spolu s dalšími popsány změnami se tak v tomto období vláda již poměrně otevřeně snažila o oslabení vlivu armády

všemi cestami. V dalších obdobích se země pod Erdoganovým vedením začala stále více vzdalovat EU. Současná rétorika prezidenta země, který ve svých projevech často apeluje na větší spolupráci mezi muslimskými zeměmi dokresluje otočku AKP v mezinárodní politice a ukazuje, že námluvy s EU byly možná pouze strategickým tahem, který AKP výrazně pomohl k upevnění pozice. Úspěch AKP v omezování vlivu armády tak lze přičíst politickému mistrovství jejích představitelů. Z hlediska širších závěrů je ovšem patrné, že efektivním krokem vedoucím k omezení politických ambicí armády je posílení na ní nezávislých složek vnitřní bezpečnosti, které by měly převzít úkoly armády v této oblasti. Hůře ovlivnitelným faktorem, který v tureckém případě ale sehrál důležitou roli, je legitimita civilní vlády a obecně důvěra občanů v demokratický systém. Hledání odpovědi na druhou výzkumnou otázku tak potvrdilo, že Stanilandem zkoumané faktory hrály roli při vývoji zkoumaného vztahu a lze je tak použít při zkoumání jiných případů.

Aplikace Stanilandova modelu na turecký případ ukázala, že některé jím aplikované indikátory nemusí v některých případech přinést potřebné závěry, nebo jsou jen velice těžko hodnotitelné. To se týká míry legitimacy civilní vlády, neboť při povinné volbě nelze brát míru účasti voličů jako vypovídající o jejich smýšlení o politickém systému. Také nárůst protivládních protestů se může objevit i v případě, že její celková podpora roste. V tureckém případě se vláda mohla spolehnout na podporu široké části obyvatelstva, což dle Stanilandova předpokladu představuje pro armádu v případě převratu problém. Na druhou stranu se ale společnost silně polarizovala a množství odpůrců vlády bylo rovněž široké. Vyhodnocení celkové míry legitimacy vlády je v takovém případě obtížné. Pro další použití tohoto modelu je tak nutné nalézt další obecně použitelné indikátory, jež by teorii zpřesnily a omezily nutnost volné interpretace historických skutečností, která může v případě odlišného pohledu vést k jiným závěrům, než ke kterým v práci dospěl autor. V případě takto komplexního modelu, který se věnuje mnoha aspektům daného vztahu je však samozřejmě nutné s jistou potřebou kreativního přístupu počítat.

V zemích, ve kterých je polarizace společnosti natolik vysoká, jako v Turecku během vlády AKP a ve kterých je volební účast stabilně vysoká, může být jako indikátor legitimacy vlády v tom smyslu, jak ji ve svém modelu využívá Staniland, použit prostý volební zisk vládnoucí strany. Zkoumaný model totiž předpokládá, že podpora vlády občany znamená překážku pro armádu při pokusu o její svržení. Pokud jedna strana opakovaně ve volbách vítězí s takto velkým procentuálním ziskem hlasů, má nesporně důvěru natolik velké části obyvatelstva, aby se to stalo překážkou pro vojenský převrat. To se v roce 2016 v Turecku přímo potvrdilo. Druhou hodnotou, kterou lze použít jako indikátor legitimacy vlády je množství nezastoupených voličů, které se skládá ze součtu volebního zisku stran, které nepřekročily spodní hranici pro vstup do daného orgánu a lze k němu přičíst množství prázdných protestních hlasů. V tureckém systému byla tato hodnota v některých volbách silně ovlivněna nepřiměřeně vysokou volební klauzulí. Užitečné poznatky ovšem může přinést i v zemích, kde není tak vysoká, neboť roztržitost voličů mezi množstvím malých stran a odevzdávání prázdných hlasů svědčí o tom, že mnoho obyvatel nenachází vhodné zastoupení. Jako další indikátor legitimacy vlády a celkově politického systému navrhuje tato práce počty členů politických stran, neboť utváření pevných voličských základů napříč spektrem vede ke stabilizaci politického systému a svědčí o jeho rostoucí podpoře ze strany obyvatel. Ačkoliv by tento indikátor bylo možné zahrnout spíše do zkoumání institucionalizace politických stran, zkoumání legitimacy vlády se ukázalo jako natolik problematické, že nelze opomenout žádný jev, který by ke stanovení její míry mohl přispět. Návrh těchto indikátorů je tak odpovědí na třetí výzkumnou otázku.

Ačkoliv ekonomická situace země zásadní měrou přispěla ke změně na politické scéně země a hrála vliv při přeměně armádně-civilních vztahů, neboť zejména v začátku vlády AKP umožnila upevnění její pozice, původní hypotéza práce se nepotvrdila. Vztah armády a vlády se v Turecku v letech 1997-2016 změnil v tolika ohledech, že není možné výsadní roli přisoudit ekonomickému faktoru.

Shrnutí

Tato bakalářská práce aplikovala teorii armádně-civilních vztahů Paula Stanilanda na prostředí Turecké republiky komparací míry kontroly civilní vlády nad armádou v letech 1990 a 2016. Zkoumáním jednotlivých teorií určených faktorů došel autor práce k závěru, že ačkoliv Turecko čelilo v obou letech velkému množství bezpečnostních hrozeb vnějšího i vnitřního charakteru, kontrola armády civilisty se během zkoumaného období razantně zvýšila. Toho bylo dosaženo zejména odstraněním vlivu armády v civilních institucích, posílením na armádě nezávislých složek interní bezpečnosti (zejména policie) a nárůstem důvěry obyvatelstva v demokratický systém. Konfrontace Stanilandova modelu s velice specifickým tureckým případem prokázala, že předpoklady teorie ob stojí i v případě země s historicky velice komplikovaným vztahem mezi civilisty a armádou, kde klíčovou roli hrají otázky ideologického charakteru. Práce tak dospěla k závěru, že teorie Paula Stanilanda je obecně použitelným modelem pro předpověď armádně-civilních vztahů a je tak pro tento obor díky své komplexnosti velkým přínosem.

Summary

This bachelor thesis applied Paul Staniland's theory of civil-military relations on the environment of the Republic of Turkey by comparing the level of civilian control over the military in the 1990-2016 period. By examining separate factors given by the theoretical framework, the author has reached the conclusion that although the level of presence of both external and internal threats was high and unchanged, the level of civilian control over the military has risen significantly during the period. That was achieved by reducing involvement of the armed forces in civilian institutions, strengthening of the internal security forces and by rise of the trust of the Turkish population for the democratic system. The confrontation of Staniland's theory with a specific Turkish example proved, that the theory is applicable even on such a complicated relationship, that is shaped by a clash of ideologies. The thesis has reached the conclusion, that this theoretical framework can be used broadly and therefore is a valuable acquisition for the field of civil-military relations.

Použitá Literatura

Odborné články:

- Staniland, Paul. 2008. "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments: India And Pakistan In Comparative Perspective". Online. *Security Studies* 17 (2): 322-362. doi:10.1080/09636410802099022.
- Kayhan Pusane, Özlem. 2016. "Turkey'S Struggle With The Pkk And Civilian Control Over The Turkish Armed Forces". Online. *Conflict, Security & Development* 16 (3): 263-287. doi:10.1080/14678802.2016.1179446.
- Hale, William. 2011. "The Turkish Republic And Its Army, 1923–1960". Online. *Turkish Studies* 12 (2): 191-201. doi:10.1080/14683849.2011.572628.
- Ali Arslan. 2006. "A Different Modernization Experience: Turkish Modernization And The Army". Online. *International Journal Of Human Sciences, Vol 1, Iss 1 (2006)* 1 (1): 1-24. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/87/85>
- Kadercan, Pelin Telsereen, and Burak Kadercan. 2016. "The Turkish Military As A Political Actor: Its Rise And Fall". Online. *Middle East Policy* 23 (3): 84-99. doi:10.1111/mepo.12219.
- SZAREJKO, Andrew A. 2014. "The Soldier And The Turkish State: Toward A General Theory Of Civil-Military Relations". Online. *Perceptions: Journal Of International Affairs* 19 (2): 139-158.
- Gursoy, Yaprak. 2011. "The Impact Of Eu-Driven Reforms On The Political Autonomy Of The Turkish Military". Online. *South European Society* 16 (2): 293-308. doi:10.1080/13608746.2011.577950.
- Günlük-Şenesen, Gülay, and Hikmet Kırık. 2016. "The Akp Era: Democratization Or Resecuritization? An Assessment Of The Institutional And Budgetary Reflections". Online. *Research Turkey* 1 (1): 75-87. doi:10.1080/23760818.2015.1099783.
- Öney, Berna, and Torsten J. Selck. 2016. "Exploring The Level Of Party System Institutionalization And Party System Type In Turkey: A Convergence With Established Or New Democracies?". Online. *Turkish Studies* 18 (2): 209-228. doi:10.1080/14683849.2016.1266446.
- Aydinli, Ersel, Nibat Ali Özcan, and Dogan Akyaz. 2006. "The Turkish Military's March Toward Europe". Online. *Foreign Affairs* 85 (1): 77-90.
- Kurtulus, Begum. 2015. "Turkish Foreign Policy Discourse In The 2000S: "The New Turkey"". Online. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/724d6e2c-eb4b-40cf-83e9-94de944e3ff0.pdf>.

Ian O. Lesser. 2000. "Turkey In A Changing Security Environment". Online. *Journal Of International Affairs* 54 (1): 183.

Elektronické zdroje

"Excerpts Of Turkish Army Statement". 2007. Online. *BBC*.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6602775.stm>.

"23Rd Term Parliamentary General Elections Results". Online. *Supreme Election Council*.
http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/Ingilizce/ElectionResults/2007MV-gumrukdahil_en.pdf.

"General Parliamentary Elections Results". Online. *Supreme Election Council*.
<http://www.ysk.gov.tr/en/past-elections/1852>.

"22Nd Term Parliamentary General Elections Results". Online. *Supreme Election Council*.
http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/Ingilizce/ElectionResults/2002MV-gumrukdahil_en.pdf.

"A Short History Of Turkish Threats To Invade Syria". 2015. Online. *Foreign Policy*, July.
<http://foreignpolicy.com/2015/07/31/a-short-history-of-turkish-threats-to-invade-syria-from-1937-to-1998/>.

"National Defense University-Naval Academy: History". Online.
https://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/01_Sabitler/tarihce/tarihce_en.html.

"Turkey Timeline: Here's How The Coup Attempt Unfolded: Turkey's President Erdogan Defiant After A Night Of High Drama During Which An Army Faction Tried To Topple Him.". 2016. Online. *Al Jazeera*, June. <https://www.aljazeera.com/news/2016/07/turkey-timeline-coup-attempt-unfolded-160716004455515.html>.

Mandıracı, Berkay. 2016. "Turkey'S Pkk Conflict: The Death Toll". Online. *Crisis Group*.
<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/turkey-s-pkk-conflict-death-toll>.

"Turkey's Downing Of Russian Warplane". 2015. Online. *BBC*.
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581>.

"Turkey's Erdogan Calls Syria's Assad A Terrorist, Says Impossible To Continue With Him". 2017. Online. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey/turkeys-erdogan-calls-syrias-assad-a-terrorist-says-impossible-to-continue-with-him-idUSKBN1EL0W5>.

Gdp Per Capita-Turkey". Online. In World Bank.
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR>

"Inflation, Consumer Prices-Turkey". Online. In *World Bank*.
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=TR>.

"Turkey Exports". Online. In *Trading Economics*. <https://tradingeconomics.com/turkey/exports>.

"These Three Charts Will Help You Understand Turkey's Recent Terrorist Attacks". Online. <https://www.pri.org/stories/2016-06-30/these-three-charts-will-help-you-understand-turkeys-recent-terrorist-attacks>.

"Global Terrorism Index". Online. <http://globalterrorismindex.org/>.

Knižní zdroje

Wuthrich, F. Michael. 2015. *National Elections In Turkey: People, Politics, And The Party System* / F. Michael Wuthrich. New York: Syracuse University Press.

Seznam příloh

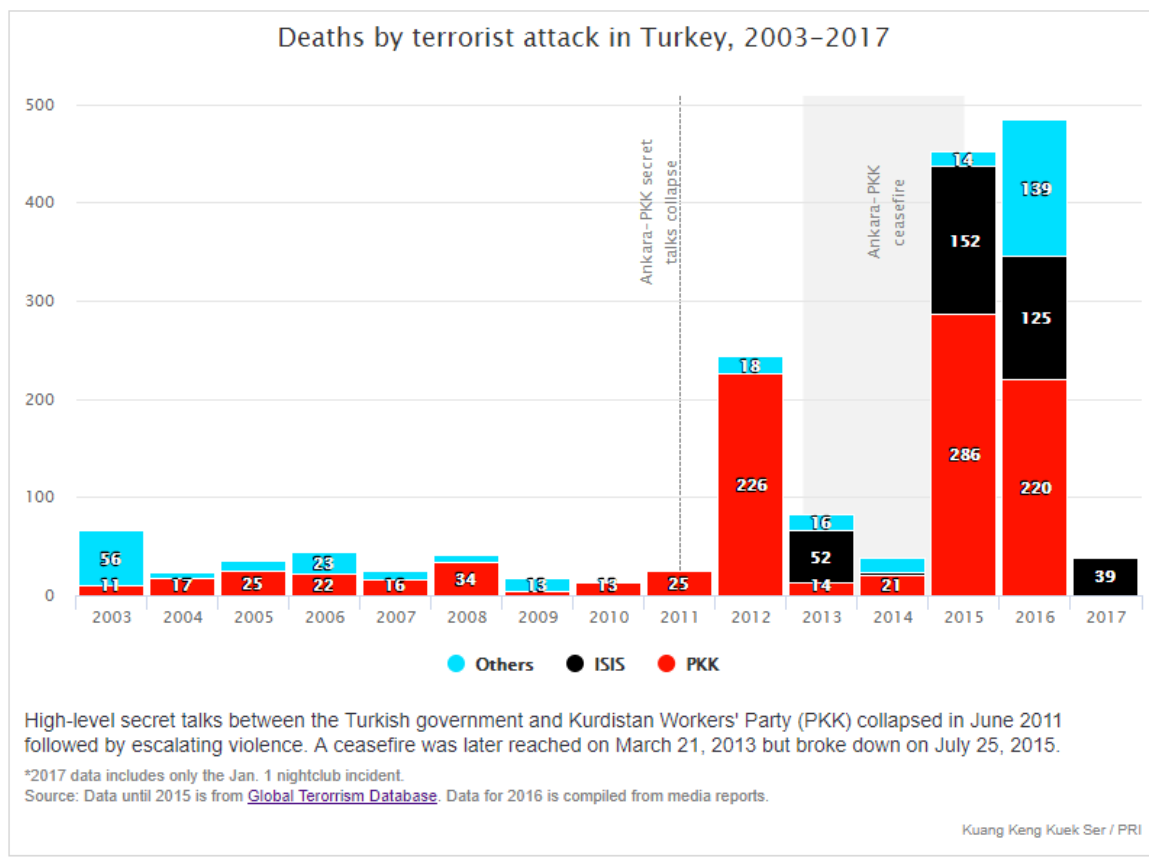
Příloha č. 1: Počet obětí teroristických útoků 2003-2017

Příloha č. 2: Počet teroristických útoků 2003-2017

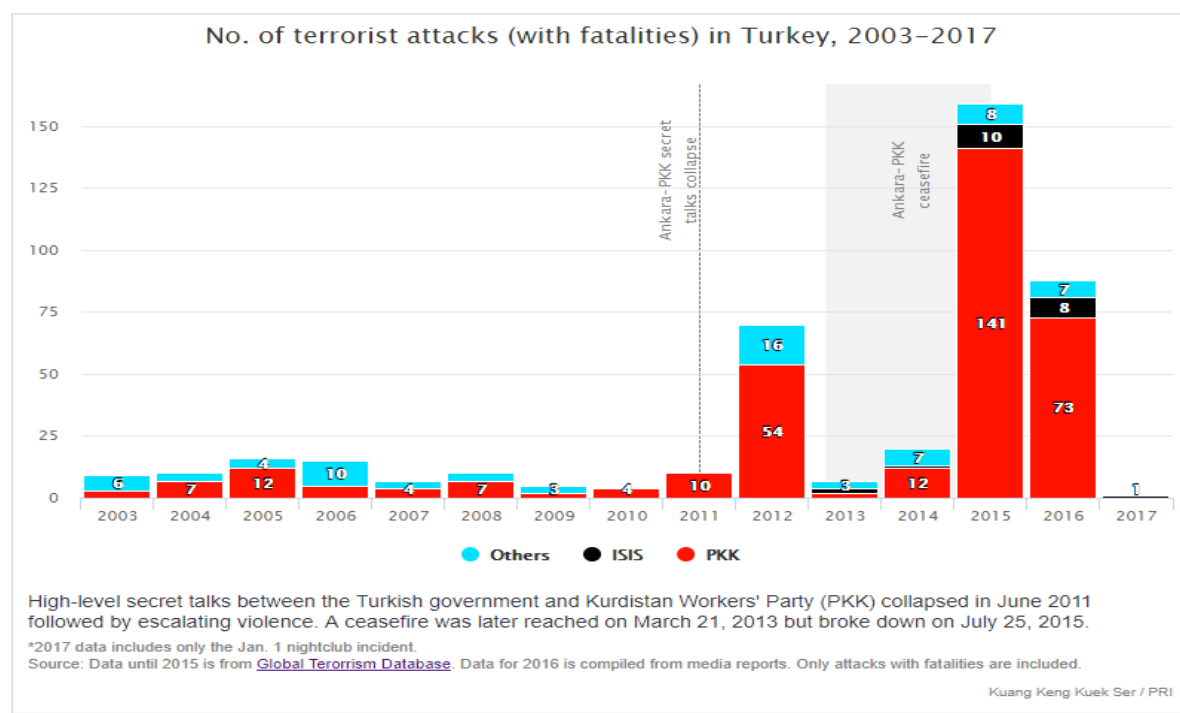
Příloha č. 3: Procentuální počet obyvatel žijících pod hranicí chudoby

Přílohy

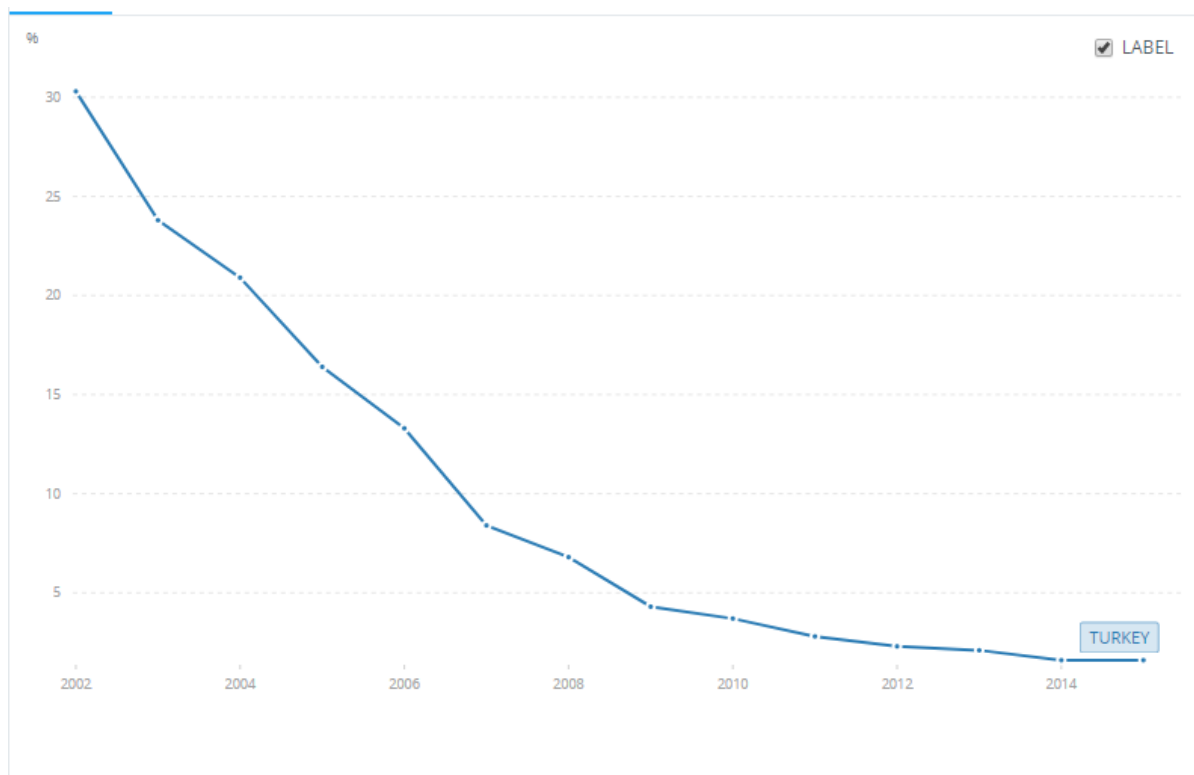
Příloha č. 1: Počet obětí teroristických útoků 2003-2017

Příloha č. 2: Počet teroristických útoků 2003-2017

Příloha č. 3: Procentuální podíl obyvatel žijících pod hranicí chudoby

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Martin Pospíšil		
E-mail: 25054498@fsv.cuni.cz		
Studijní obor: Mezinárodní teritoriální studia		
Semestr a školní rok zahájení práce: 2016/2017		
Semestr a školní rok ukončení práce: 2017/2018		
Vedoucí bakalářského semináře: doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.		
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Emil Aslan Souleimanov, Ph.D		
Název práce: Transformace armádně-civilních vztahů Turecké republiky v letech 1990-2016		
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek): práce se věnuje ověření možnosti aplikace teorie armádně-civilních vztahů formulované Paulem Stanilandem na prostředí Turecké republiky v letech 1990-2016. Analýzou jednotlivých faktorů definovaných teorií se snaží nalézt odpověď na otázku, zda tento teoretický rámec dokáže vysvětlit radikální změnu vztahu armády a civilní vlády, která se v zemi odehrála pod vedením Recepta Tayyipa Erdogana.		
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Původní cíl práce nalézt zcela nový teoretický rámec, se ukázal pro projekt bakalářské práce jako příliš ambiciózní.		
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): 1.Stanilandova teorie armádně-civilních vztahů 2. Turecko v letech 1990-2016		
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů): Staniland, Paul. 2008. "Explaining Civil-Military Relations In Complex Political Environments: India And Pakistan In Comparative Perspective". Online. Security Studies 17 (2): 322-362. doi:10.1080/09636410802099022. Kayhan Pusane, Özlem. 2016. "Turkey'S Struggle With The Pkk And Civilian Control Over The Turkish Armed Forces". Online. Conflict, Security & Development 16 (3): 263-287. doi:10.1080/14678802.2016.1179446. Hale, William. 2011. "The Turkish Republic And Its Army, 1923–1960". Online. Turkish Studies 12 (2): 191-201. doi:10.1080/14683849.2011.572628. Ali Arslan. 2006. "A Different Modernization Experience: Turkish Modernization And The Army". Online. International Journal Of Human Sciences, Vol 1, Iss 1 (2006) 1 (1): 1-24.		
Podpis studenta a datum		
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		